

«Сповіді». Велике мовчання совісті

ЮЛІЯ КАРПИЦЬКА

9 СІЧНЯ 2019

Сюжет фільму Роберто Андо «Сповіді» розгортається навколо однієї події – саміту Великої вісімки, що відбувається в ізольованому готелі на узбережжі Німеччини. Крім економістів і політиків, на зустріч запрошено музиканта, письменницю й ченця-картезіанця.

Фото: ComingSoon.it

Спершу здається, ніби перед нами політична драма про економічну змову. Та ось директора Міжнародного валютного фонду Даніеля Роше знаходять мертвим, а останнім, із ким він розмовляв перед смертю, виявляється загадковий італійський чернець Роберто Салус. Тепер історія набуває рис детективу чи трилера – проте фільм не виправдає очікувань глядача в жодному з цих жанрів, бо насправді політична тематика й детективний сюжет доволі швидко вичерпають себе. У детективі бракує лиходія, політична змова не спрацьовує, то що ж залишається? Від самого початку деталі натякають, що перед нами притча, а тому варто пам'ятати про певну умовність, властиву цьому жанру. У фільмі є навіть дрібка магії: спершу ілюзіоніст в аеропорту, а потім загадкове зникнення Салуса під час похорону. Серйозна тематика й політичний антураж можуть ввести глядача в оману, з одного боку, змусивши шукати в цій історії те, чого тут немає, а з іншого, відволікати від головної думки. Саме тому варто зосередитися не на сюжеті, а на образах, альянсах та ідеях.

Перше, з чим знайомиться глядач, навіть перш ніж почати дивитися фільм, – це назва. Кажуть, назва – це іскра, від якої прикурює глядач. Часом автор сам дає зрозуміти, яка важлива назва його твору, і це правдиво й у випадку «Сповідей». Італійське «Le confessioni» суголосне з назвою стрічки Альфреда Гічкока «I confess» – про священника, який відмовляється порушити таємницю сповіді, щоб зняти з себе підозри у вбивстві. Режисер сам натякає на цей зв'язок, згадуючи фільм Гічкока в одному з діалогів. І це не дивно, адже інтрига «Сповідей» також тримається на таємниці сповіді.

Нетипово бачити у фільмі про політику так багато природи – і це ще один доказ того, що історія насправді про щось інше. Естетичні натурні зйомки та жива природа виразно контрастують із персонажами-міністрами, яким місце в кабінетах. Салус у чернечому вбранні – єдиний, хто виглядає в цих краєвидах гармонійно. Та природа має в фільмі не тільки естетичну роль, а й символічну. Трохи дивакувате хобі Салуса – записувати спів птахів на диктофон – ближче до фіналу перетворюється на красивий і глибокий образ. Коли мовчазного ченця намагаються змусити говорити, той малює замість відповіді двох пташок. Спонтані політики відразу починають шукати в цьому потаємні значення, приховане послання, яке можна було б розшифрувати. Спостерігати за цим доволі кумедно, бо зображення чернець перемалював із дитячої книжки, звісно, не вкладаючи в нього жодного таємного сенсу. Але глядачеві цей малюнок усе-таки може щось підказати. Одуд і вірапуру – це птахи-герої численних легенд, наділені символічними сенсами. Одуда в деяких культурах вважали брудним птахом, тож він позначав гріх; з іншого боку, імовірно, через звичку вискубувати старе пір'я, його називають «тим, хто виринає коріння», тобто робить приховане явним. Вірапуру – південноамериканський вид кропив'янок – за легендою, співає тільки раз у житті, і всі тварини навкруги завмирають, щоби послухати його пісню. Сцена наприкінці фільму, коли з'являється одуд і водночас зникає Салус, який неначе перетворився на птаха й полетів геть, може

здатися вкрай наївною, та якщо тлумачити її символічно, вона постає в іншому світлі. Той, хто оприявнює приховане, зробив свою справу й відлітає, забираючи заразом і чужі гріхи.

Салус – це уособлення сумління, яке навідується до персонажів у миті складних виборів. І його мовчазний голос, закликаючи до милосердя, відкриває людям їхні вади. А далі все просто: хтось дослухається до цього голосу, а для когось чути його нестерпно.

Іще один елемент, якого не видно, але який відіграє важливу роль – мовчання. Картезіанці, до яких належить Роберто Салус, відомі стриманим способом життя, суворим розпорядком дня і, насамперед, мовчанням. Салус називає мовчання привілеєм, і це виявляється справді так: він єдиний контролює ситуацію, хоча начебто мало би бути навпаки. Його мовчання дратує, захоплює, спантеличує, породжує сумніви – жоден персонаж не залишається собою. Чи сучасна культура, чи норми етикету, чи, можливо, страх і відчуття провини змушують людину постійно говорити: її питають – і вона зобов'язана дати відповідь. Режисер підкреслено протиставляє мовчазного ченця тим, хто «витрачає дихання на слова», хто говорить навіть тоді, коли йому нічого сказати.

Образ самого Роберто Салуса – це, мабуть, головна метафора фільму. Ідеалізований, майже позбавлений рис реальної людини картезіанець може здатися незрозумілим, а часом наївним персонажем. Проте, навряд чи режисер мав на меті зобразити достовірний психологічний портрет героя – притчі більше властиві архетипи. Іронічність – найімовірніше, внесок виконавця головної ролі Тоні Сервілло – додає персонажеві багатогранності й навіть якогось відтінку всевидющості. Виникає враження, що Салус перебуває поза подіями, наче незалежний і відсторонений суддя. Під його впливом усі змінюються, а він просто зникає, не залишаючи сліду. Салус – це уособлення сумління, яке навідується до персонажів у миті складних виборів. І його мовчазний голос, закликаючи до милосердя, відкриває людям їхні вади. А далі все просто: хтось дослухається до цього голосу, а для когось чути його нестерпно. Можливо, вибір саме картезіанця був зумовлений не лише характерним для цього ордену мовчанням, а й білим вбранням, яке носять ченці. Адже він – це також ангел, який прийшов усунути несправедливість, побороти сучасного «Люцифера»: недарма на початку герой цитує неаполітанський віршик про «ангела, який чинив не так, як треба».

Є в цьому фільмі щось від Умберто Ено: філософська притча, що маскується під детектив. Треба приготуватися до типової італійської естетики, повільних кадрів, статички й «порожніх» сцен. Стрічка побудована не на сюжеті, а на рефлексії та спогляданні. Чи є тут дидактика? Так, як у будь-якій притчі. Хоч би ким була людина, хоч би які вибори робила, якщо вона приглушує голос свого сумління, воно може матеріалізуватись і прийти – наприклад, в образі мовчазного ченця в гарному білому вбранні. Та відкритим фіналом режисер усе-таки пропонує зробити висновки глядачеві: кожен сам вирішує, хто цей чернець.

ЮЛІЯ КАРПИЦЬКА

9 СІЧНЯ 2019